SPECIALIZAREA ŞI PRAGMATICALIZAREADEICTICULUI TEMPORAL *ACUŞI*. ASPECTE ALE UTILIZĂRII LUI ÎN MOLDOVA

MĂDĂLINA BOTEZ STĂNESCU

Institutul de Lingvistică al Academiei Române „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti", Bucureşti
Drd. – Facultatea de Litere, Universitatea din Bucureşti
madalynabotez@yahoo.com

Cuvinte-cheie: *deictic temporal, specializare, pragmaticalizare, română contemporană.*
Key-words*: temporal deictic, specialization, pragmaticalization, contemporary Romanian.*

1. INTRODUCERE

1.1. În lucrarea de față îmi propun să analizez adverbul deictic *acuşi* şi variantele acestuia atât din perspectiva semanticii, cât şi a pragmaticii. În prezent, *acuşi* are sensul 'acum', însă nu pe tot teritoriul României. Vorbitorii din Moldova tind să îl folosească pentru o ancorare temporală diferită de timpul vorbirii: 'mai târziu', trecând, astfel, printr-un proces de specializare a sensului. Pentru că există această diferență semantică între *acuşi* utilizat în partea de sud a țării şi *acuşi* utilizat în Moldova (unde se dovedeşte a fi mai frecvent), în acest articol se va urmări, în special, identificarea contextelor în care are loc această schimbare de sens, precedată de trecerea în revistă a aspectelor teoretice generale ce țin de aceste adverbe.

Pornind de la definițiile gramaticalizării – „transformarea elementelor lexicale în categorii funcționale" – şi a pragmaticalizării – „constituirea mărcilor pragmatice" (Zafiu 2008: 187) –, Rodica Zafiu prezintă legătura dintre cele două procese, având în vedere adverbele temporale *atunci*, *acum* şi *apoi*: „un proces de gramaticalizare destul de răspândit conduce la transformarea unor adverbe în conectori sintactici; în paralel sau în continuarea acestui proces, adverbele pot deveni conectori pragmatici sau mărci discursive" (Zafiu 2009: 779). Referindu-se doar la momentul vorbirii, *acum* are valori concluzive şi adversative în contexte metadiscursive şi „intră astfel în dinamica epistemică a înlănțuirii unui raționament de confirmare sau de infirmare". În prezent, *acum* se află într-un proces de pragmaticalizare către o valoare adversativă. Este posibil ca şi *acuşi* să sufere un proces asemănător, fapt analizat în această cercetare.

De asemenea, *acum* poate fi utilizat pentru a iniția o secvență de discurs care arată începerea unei acțiuni. Aşadar, *acum* poate fi considerat un moment particular din interacțiune care reprezintă locul sau timpul „negocierii" cu interlocutorul,

SCL, LXXI, 2020, nr. 2, Bucureşti, p. 199–210

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

momentul în care acestuia i se arată direcția în care o va lua discuția (Mondada 2015: 665–666).

În lucrarea *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie şi diacronie*, Georgeta Ciompec examinează adverbele din textele vechi, atrăgând atenția asupra unei particularități morfologice a acestora: posibilitatea combinării cu particulele adverbiale *-a* (*acuma*) şi *-şi* (*acuşi*). Autoarea precizează că nu se poate formula un criteriu după care adverbele selectează anumite particule (Ciompec 1985: 111–112).

Fiind un termen cu un conținut lexical care variază în funcție de situația de comunicare, adverbul *acum* este aşezat în clasa adverbelor situaționale (Irimia 1987: 194). Această trăsătură este susținută şi de existența unor variante adverbiale ale deicticului *acum*, de exemplu *amu*, care, conform Rodicăi Zafiu (2009: 779), este un marcator de continuitate discursivă sau particulă modală, „posibil rezultat al unei pragmaticalizări foarte avansate în secolul al XVI-lea, dar abandonate ulterior". *Amu* este caracteristic subdialectului moldovean, alături de alte variante adverbiale: *amuş*, *acu*, *acuma*, *acmu*, *ahmu* (Rusu 1984: 227–228), *acuşa*, *acuş* (Dumistrăcel 1987: 77/649; 99/636), *acuşi*, *acuşica*, toate fiind derivate de la adverbul *acum*. Dacă *acum*, *acuma*, *amu* au beneficiat de o mai mare atenție, *acuşi* nu a fost analizat în detaliu până în acest moment, de aceea face obiectul cercetării de față.

Alexandra Corina Stavinschi face câteva observații în ceea ce priveşte adverbul *acum*, însă discută şi situația derivatului *acuş*(*ica*), menționând că acesta este utilizat pentru a indica un moment ce va avea loc imediat după momentul vorbirii şi îl aseamănă cu termenul *ahorita* din spaniola americană (Stavinschi 2015: 22).

1.2. Pentru a ne familiariza cu sensul pe care îl au *acuşi* şi alte variante ale sale în partea de nord a țării, sunt analizate, în rândurile următoare, conversații recente auzite sau la care am luat parte (1), (3), (4), un articol de pe un blog (2) şi o secvență de text de limbă vorbită contemporană (5). Deşi vorbitorii din Muntenia nu folosesc frecvent acest adverb, uneori se pot arăta nemulțumiți în fața altor interpretări. Datorită acestui fapt, am ales să prezint un prim exemplu care surprinde o situație reală de comunicare. Se observă că *acuşi* poate naşte neînțelegeri din cauza unei raportări diferite a interlocutorilor față de momentul la care face referire *acuşi*.

(1) Conversație între colege de cameră; locul: camera de cămin, Bucureşti
A – studentă, colegă de cameră cu B, născută la Urziceni, Ialomița;
B – studentă, colegă de cameră cu A, născută în Târgu Neamț, Neamț;

A: (scriind pe laptop, în pat) *Dă-mi, te rog, cartea aia de pe masă.*
B: (concentrată să deschidă o conservă) ***Acuşica***.
A: (după mai puțin de un minut, uşor iritată, luându-şi singură cartea): *Ai zis ca îmi dai şi mie cartea asta…*
B: (mirată) *Am zis* ***acuşi****. Era aşa urgent?*

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

O situație asemănătoare este prezentată în exemplul următor:

(2) *răspunsul meu la întrebarea „Când ajungi" a fost „**Acuş**". Aş fi putut să zic şi „**mai acuş**" şi chiar „**acuşica**". În mintea mea toate înseamnă „**mai târziu**". Şi cunosc cel puțin o mână de concitadini de-ai mei care înțeleg la fel.*
(http://www.ralucahritcu.ro/acus-acum-mai-tarziu/, consultat la 05.02.2018)

Autoarea fragmentului de la exemplul (2), care se declară originară din Botoşani, descrie o problemă pe care o întâmpină atunci când foloseşte cuvântul *acuş* (interpretat ca deictic), mai exact, de a nu fi înțeleasă corect. Aceasta povesteşte că, răspunzând la întrebări cu *acuşi*, riscă să fie considerată mincinoasă, deoarece face ceea ce promite mai târziu decât în momentul vorbirii. În această situație, dezambiguizarea nu se poate realiza ostensiv. Există posibilitatea de a dezambiguiza enunțul, utilizând o anaforă sau pe cale verbală, dând explicații ulterioare, aşa cum se întâmplă în răspunsul dat de B în exemplul următor.

(3) A: *Nu mergem după pachet? E 6!*
B: ***Mai acuşi**. La 18.40 ajunge trenul.* (conversație între frați, 04.02.2018)

Conversația ilustrată la (3) are loc între doi frați brăileni. Cum se va observa şi în exemplul următor, termenul *acuşi* face referire la un eveniment viitor. Interesant este că acest adverb nu desemnează, în nicio situație, un moment dintr-un viitor foarte îndepărtat. Se face trimitere numai la evenimente foarte apropiate de momentul vorbirii şi, în general, de care emițătorul este sigur că vor avea loc, aspect susținut şi de faptul că, de foarte multe ori, verbele folosite sunt la prezent. La fel ca în exemplul (2), vorbitorul alege să îi ataşeze lui *acuşi* încă un adverb: *mai*. Spre deosebire de *acum*, se pare că *acuşi* poate suporta această marcă de gradare şi, astfel, este mai evident sensul din context: ***mai** târziu*.

(4) A: *Vine şi Mircea? Şi Geo?*
B: *Stai că vorbesc **acuş** cu Mircea când se trezeşte.*
(conversație pe messenger, înregistrată la 03.02.2018)

Interacțiunea de la exemplul (4) are loc între două persoane din regiuni diferite. Cea care adresează întrebarea este originară din Moldova, iar cea care răspunde, din Brăila. În această situație, Brăila fiind în vecinătatea Moldovei, se poate vorbi despre o influență de la nord. Se înțelege foarte clar din context faptul că vorbitorul nu foloseşte deicticul pentru a desemna momentul în care are loc conversația. Cu toate că utilizează verbe la indicativ, prezent, el se referă la un moment aflat într-un viitor foarte apropiat.

(5) *(arătând cu mâna dreaptă spre naşă) <râzând>**acuş'** va naşte şi: naşa↑ şi + vă este un model pentru voi ca şi voi să_i urmați EXEMPLUL.* (CLRVN 2013: 103)

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

Şi în exemplul (5), *acuş* apare ca deictic temporal cu sens schimbat, textul reprezentând o secvență dintr-o predică ținută de un preot din Iaşi, la finalul unei cununii religioase. De această dată, emițătorul alege să utilizeze un verb la indicativ viitor, fapt ce subliniază raportarea la un eveniment care va avea loc. Adverbul *acuş* poate fi considerat şi conector ce introduce o explicație: *vă sunt modele* ***întrucât*** *naşa va naşte*. Chiar dacă enunțul în care apare *acuş* nu este la imperativ, felul în care pare a fi fost rostit duce cu gândul la enunțarea unui îndemn (de a naşte prunci), iar, în continuare, este utilizat un verb la conjunctiv cu funcție imperativă. Fiind un context uşor injonctiv, *acuşi* poate fi interpretat şi ca având valoare de conector de continuitate.

2. SENSUL DEICTICULUI TEMPORAL *ACUŞ* ATESTAT ÎN DICȚIONARE

Pentru a cerceta semnificația deicticului temporal *acuşi*, am considerat utilă trecerea în revistă a sensurilor date de diverse dicționare. *Dicționarul limbii române* (2010: 28) şi *Micul dicționar academic* (2001: 16–17) oferă definiții conform cărora acest deictic nu are acelaşi sens cu *acum*. Potrivit *Dicționarului limbii române*, *acuş* exprimă acelaşi lucru ca „acu, acu" şi „îndată", iar *acuşica* este considerat mai puternic decât *acuşi*. De asemenea, în acelaşi dicționar se regăsesc şi exemple din operele scriitorilor moldoveni: *Hai de-acum să dormim, mai* ***acuşi*** *să ne trezim, într-un gând să ne unim, pe Harap-Alb să-l slujim.* (Creangă); *– Du-te de ne adă o oală de vin!. –* ***Acuşi****!* (Negruzzi).

3. UTILIZAREA DEICTICULUI *ACUŞ* ÎN OPERE LITERARE ALE SCRIITORILOR DIN MOLDOVA

În această secțiune sunt selectate fragmente din opere literare ale autorilor moldoveni (Alecsandri şi Creangă) în care apar deicticele *acuş* şi *acuşi*, fiind urmate de o analiză a ocurențelor acestora. Sunt urmărite posibilele funcții pragmatice dobândite şi sensurile pe care aceste deictice le iau pentru a putea verifica dacă are loc un fenomen de specializare a sensului lor pe teritoriul Moldovei.

(6) a. *Ți-oi da eu* ***acuşi*** *o mojică, de nu-i putea-o înghiți.* (CI 1997: 18)
b. *Haide, că ți-oi da eu* ***acuşi*** *goană.* (CI 1997: 45)
c. *Ți-oi arăta eu* ***acuşi*** *pe dracu, somnorosule.* (CI 1997: 7)
d. *Copil?* ***Ia*** *să vezi* ***acuşi*** *dacă-s copil... când oi alerga călare.* (CI 1997: 62)
e. *Eşi afară c'****acuş*** *intru 'ntr'un păcat.* (SR 1907: 38)
f. *Ăra! d-apoi aveți la ştiință că vă prea întreceți cu dedeochiul!* ***Acuş*** *iau varga din coardă şi vă croiesc de vă merg petecele!* (ADC 2002: 182)
g. *Doamne, ce harapnic ți-oi da eu, zise tata de la o vreme. Vrei să te buşască cei nandralăi prin omăt?* ***Acuş*** *te descalț!* (ADC 2002: 185)

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

h. *Stai, măi porcane, că te căptuşeşte ea, Mărioara,* ***acuş****!* (ADC 2002: 189)
i. *Las' că vă judec eu* ***acuşi****, necuraților!* (IT 2002: 148)
j. *Încă te obrăzniceşti?* ***Acuş*** *te-oi otânji, cu ceva, de nu te-i putea hrăni în toată viața!* (ADC 2002: 223)
k. *Las' că te însor eu şi pe tine* ***acuşi****, măi buclucaşule!* (DP 2002: 36)
l. ***Acuşi*** *am să te vâr şi eu în toate grozile morții!* (DP 2002: 44)
m. *Ei, las' că-ți găsesc eu* ***acuş*** *leacul.* (PSP 2002: 66)
n. *Dar nu mai tăceți, măi? Că* ***ia acuşi*** *trec cu picioarele prin pereți şi ies afară cu acoperământul în cap, zise Lăți-Lungilă.* (PHA 2002: 123)
o. *Pesemne te mănâncă spinarea, şi* ***ia acuş*** *te scarpin.*(ADC 2002: 195)
p. *Să nu mă faci,* ***ia acuş****, să iau culeşerul din ocniță şi să te dezmierd cât eşti de mare!* (ADC 2002: 231)

Exemplele de la (6) reprezintă enunțuri cu rol de amenințare. În astfel de contexte este greu de decis care este raportul dintre funcția deictică şi cea de conectare. Adverbul pare să reprezinte momentul (imediat, aproape odată cu cel al vorbirii) în care faptele (rostite pe un ton amenințător) să se întâmple, păstrându-şi funcția deictică, dar poate fi interpretat şi ca marcă discursivă cu valoare de continuitate. În aceste enunțuri, *acuşi* poate fi înlocuit cu *acum*, fără a devia de la înțelesul primar. Ultimele trei exemple din grupajul de mai sus (6n–p) prezintă utilizarea deicticului *acuş*(*i*) însoțit de interjecția *ia!*. Fiind prezent în textele lui Creangă, această alăturare evidențiază faptul că *acuşi* este o marcă a oralității. Interjecția *ia!* este prezentă şi într-un exemplu din *Chirița în Iaşi* (6d), între aceasta şi deicticul *acuşi* fiind intercalat verbul *a vedea*, la conjunctiv prezent.

(7) a. *Eu* ***acuşi*** *sunt gata... cât-ai bate-n palme.* (CI 1997: 26)
b. *Vin-****acuşi****... Mă duc păn' la vărul Chirculici.* (CI 1997: 87)
c. *E timp să închid toți sclavii...****Acuşi*** *Neera vine.* (FB 1907: 62)
d. *Dă mai iute, c-****acuş*** *vine ecselența.* (BC 1907: 227)
e. *Voi lucrați, că eu mă duc să pregătesc ceva de-a mâncării, ştii cole, ceva mai omeneşte; ş-****acuşi*** *vă chem şi pe voi.* (STN 2002: 14)
f. *Du-te că* ***acuş*** *te-ajung şi eu din urmă.* (MNC 2002: 247)
g. *Ia tacă-ți gura, măi Gerilă! ziseră ceilalți.* ***Acuşi*** *se face ziuă şi tu nu mai stincheşti cu braşoave de-ale tale.* (PHA 2002 122)
h. *Ia* ***acuşi*** *se duce noaptea, şi vai de odihna noastră.* (PHA 2002: 123)
i. *Şi hai de-****acum*** *să dormim, mai* ***acuşi*** *să ne trezim.* (PHA 2002: 124)
j. *Dormi fără grijă, că* ***acuş*** *se face ziuă.* (MNC 2002: 257)
k. *Ia, mai bine hai la culcuş, că se face ziuă* ***acuşi****.* (PHA 2002: 131)

Exemplele din grupajul (7) reprezintă situații în care *acuşi* este utilizat alături de verbe la timpul prezent, aspect ce îl apropie de *acum*. Adverbul îşi păstrează valoarea deictică, referindu-se la evenimente ce urmează să se întâmple negreşit. În acelaşi timp, *acuşi* poate fi considerat un marcator de continuitate în cazul exemplelor (7c–h, 7j): 'E timp să închid toți sclavii *pentru că urmează* să vină Neera', 'Dă mai iute *pentru că urmează* să vină ecselența', 'Voi lucrați, că eu mă

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

duc să pregătesc ceva de-a mâncării; *urmează* să vă chem şi pe voi', 'Du-te şi d-ta de-ţi pune nora la cale, *pentru că urmează* să te-ajung şi eu din urmă', '*Urmează* să se facă ziuă şi tu nu mai stincheşti cu braşoave de-ale tale', '*Urmează* să se ducă noaptea, şi vai de odihna noastră', 'Dormi fără grijă, *pentru că urmează* să se facă ziuă'.

În ultimele cinci exemple de la (7) *acuşi* suferă un proces de specializare a sensului pe teritoriul Moldovei. Creangă utilizează frecvent acest deictic cu înțelesul de 'mai târziu'. În exemplele (7g–k), *acuşi* desemnează momentul venirii dimineții, rostirea enunțurilor respective având loc în noaptea precedentă. La exemplul (7i) apare şi adverbul *acum* care desemnează momentul vorbirii (seara): *de-**acum** să dormim*, pus în contrast cu *acuşi* care se referă la un moment ce va avea loc după ce vor dormi: *mai **acuşi** să ne trezim*. Şi de această dată, deicticul *acuşi* apare precedat de adverbul *mai*.

(8) a. ***Acuş** o să'nceapă o luptă cum n-am mai avut până azi.* (CN, 1902: 33)
b. *Eu îi sunt popa. **Acuşi** o să-nvie ca o muscă de iarnă.* (CI 1997: 47)
c. *Haide, hai, căte-a vedea ea cucoana **acuşi**.* (CI 1997: 10)
d. *A veni **acuşi**. S-a dus să-şi răcorească gâtul.* (CI 1997: 169)
e. *O să am ce râde **acuşi**, numai de-ar sosi Toader.* (RUS 2011: 18)
f. *Om videa noi **acuş** cine a râde* (LS 1907: 165)
g. *Nu te găteşti? **Acuşi** au să-nceapă a veni poftiții la masă.* (BC 1907: 270)
h. *Hai, iute, mergiti de gătiți tablalele cu dulcețuri şi ciubucile de iasomie, c-au să-nceapă **acuş** a vini boierii la vizită de anul nou.* (BC 1907: 203)
i. *Cât despre apa bună, **acuş** avem să dăm peste o fântână.* (PHA 2002: 97)

În fragmentele de la punctul (8) este utilizat viitorul. Se observă că adverbul *acuşi* poate sta în diferite poziții, neimpunând o anumită topică, însă în unele propoziții care au funcție de amenințare sau de avertisment, se remarcă subiectul antepus adverbului (8c, 8f). În enunțurile în care nu este postpus subiectului, *acuşi* se poziționează înaintea verbului, după acesta sau chiar intercalat între două verbe (8h). Poziția ocupată în enunț nu îl constrânge să îşi schimbe valoarea deictică.

Fie că face referire la momentul enunțării metadiscursive, aşa cum putem interpreta utilizările de la (6), fie la un moment al perspectivei viitoare, având caracter de prevestire (8b), *acuşi* poate fi citit şi ca marcator continuativ-concluziv (8f).

4. UTILIZAREA DEICTICULUI *ACUŞI* ÎN GRAIUL MOLDOVENESC ACTUAL

Pentru a verifica dacă deicticul îşi păstrează sensul de „mai târziu" şi în prezent, am aplicat un chestionar on-line format din 10 întrebări. Primele două cer informații legate de localitățile unde s-au născut, au copilărit şi în care locuiesc momentan respondenții. Celelalte urmăresc obținerea informațiilor legate de felul în care li se pare natural să utilizeze adverbul *acum* şi variantele sale. Fiecare întrebare a fost însoțită de alta prin care i se cere respondentului să explice alegerea făcută.

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

Chestionarul a fost completat de 53 de vorbitori: 47 din Moldova (județele Botoşani, Neamț, Iaşi, Vrancea, Bacău), 5 din Brăila şi unul din Harghita. O altă întrebare din chestionar se referă la localitatea în care respondenții locuiesc în prezent. Unii au rămas în locurile natale. Există şi respondenți care acum locuiesc în Bucureşti, Cluj-Napoca, Târgu Mureş sau chiar în Danemarca şi în Anglia, însă s-a dovedit că aceştia nu au renunțat la a vorbi limba română cu particularitățile specifice Moldovei.

Pentru a determina momentul la care se face referire atunci când se foloseşte deicticul *acuşi*, am adăugat la chestionar o întrebare care presupune alegerea celei mai naturale forme dintre următoarele: *Ajung acuşi, într-o oră* şi *Ajung acum, într-o oră.* 86,8% dintre respondenți au ales prima variantă, fapt ce dovedeşte că deicticul *acuşi* poate fi folosit pentru a face referire la un eveniment ce va avea loc în viitorul apropiat, în timp ce *acum* nu poate desemna decât momente din prezent. Nu poate fi însă ignorat faptul că 13,2% dintre respondenți au ales varianta *Ajung acum, într-o oră.* Verificând originea lor, am constatat că acest răspuns l-au dat cei din Brăila.

Aflați în situația de a alege între alte două afirmații: *Acum scriu tema. Nu mă deranja!* şi *Acuş scriu tema. Nu mă deranja!*, 98,1% dintre respondenți au ales-o pe prima. Se adevereşte, astfel, că *acum* face trimitere la momentul vorbirii. În ceea ce priveşte explicațiile primite, au fost înregistrate multe tipuri de răspunsuri, însă aproape toate dovedesc acelaşi lucru: *acuşi* înseamnă 'mai târziu'. Am selectat cele mai relevante explicații: '***Acuş*** înseamnă viitorul apropiat', '***Acuşi*** marchează trecerea unui interval de timp între prezent şi momentul efectiv al acțiunii şi are sens în contextul ***ajung într-o oră***. ***Acum***, adică în acest moment, e total opus cu ***peste o oră***', '***Acuşi*** – peste puțin timp. ***Acum*** – în momentul acesta', '***Acuşi*** e pentru viitor, ***acum*** e pentru prezent.', '***Acuşi*** – peste puțin timp', '***Acuşi***, într-un anumit timp, nu în acest moment', '***Acum*** nu suportă întârzierea', '***Acuşi*** = imediat', 'Arată viitorul foarte apropiat în comparație cu ***acum***, care arată prezentul', 'Nu poți spune că ajungi ***acum*** dacă ajungi peste o oră', 'Prefer (şi sunt obişnuită) să folosesc ***acuş*** deoarece acțiunea se va întâmpla în viitorul apropiat, nu neapărat în momentul prezent', 'Mi se pare că acțiunea este în viitor, iar ***acuşi*** ar fi mai potrivit decât ***acum***.', '***Ajung acum*** mi se pare că exprimă o acțiune care urmează a se întâmpla în viitorul apropiat/foarte apropiat, maxim 15 minute. ***Ajung acuşi, într-o oră.*** Mi se pare a fi o variantă care exprimă o acțiune care se va petrece într-un interval de timp mai mare (o oră)'.

La a şasea întrebare din chestionar (*Crezi că **acum** şi **acuş** au înțelesuri diferite?*), 48 dintre respondenți au răspuns afirmativ. Alături de explicații, respondenților li s-a cerut să ofere şi exemple de enunțuri în care obişnuiesc să utilizeze aceste două adverbe. De cele mai multe ori, enunțul în care apare *acuşi* este formulat la viitor, în timp ce enunțul oferit ca exemplu pentru *acum* este formulat la prezent: 'Acum ***mă uit*** la TV. Acuşi ***o să ies*** la plimbare', 'Acum ***sunt*** la birou! Acuşi ***o să merg*** în bucătărie', 'Acum ***mă relaxez*** aşa că acuşi ***am să-ți***

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

trimit documentul', 'Acum ***pregătesc*** cina. Acuşi ***voi fi gata*** de plecare', 'Acum ***lucrez*** la un proiect. Acuş ***voi pleca*** la bunici', 'Acum ***vreau să mănânc*** ciocolată, mai acuş ***o să mănânc*** legume', 'Acum ***plec*** spre tine. Acuş ***voi pleca*** spre tine', 'Acum ***mănânc***. Mai acuşi ***voi mânca***', 'Acum ***vorbesc*** eu. ***Voi merge*** la magazin mai acuşi'.

În unele explicații este foarte clar precizată semnificația celor două deictice cercetate: 'De obicei, folosesc ***acuş*** atunci când acțiunea se va petrece într-un moment din viitor. Când spun unui prieten *îți trimit* ***acuş*** *mail cu informațiile* sugerez faptul că nu pot în momentul respectiv (acum) să fac acest lucru, ci în viitorul apropiat (peste câteva minute, până diseară). Când spun ***acum***, realizez acțiunea fie în momentul vorbirii, fie în momentul în care mă şi gândesc să fac acel lucru', '***Acuş*** *scriu tema* mă duce cu gândul la o viitoare acțiune: ***Curând*** *voi scrie tema*', '***Acuş*** exprimă un viitor apropiat: ***Acuş*** *merg acasă, aştept autobuzul.* ***Acum –*** în momentul de față: ***Acum*** *merg acasă, a ajuns autobuzul*'.

Deicticul *acuşi* apare atât în propoziții la timpul prezent, cât şi la viitor. Am ales să formulez o întrebare în care să fie utilizat cu un verb la trecut (perfect compus) pentru a verifica dacă vorbitorii pot accepta şi această alăturare. Aşadar, cerința a fost următoarea: *Crezi că e corectă propoziția „Acuş am plecat la şcoală.”?*. 86,8% au considerat incorectă această propoziție şi au oferit următoarele reformulări: 'Acum am plecat la şcoală.' – 28,4%;'Acum plec la şcoală.' – 7,6%; 'Acuş plec la şcoală.' – 19%; 'Acuşi voi pleca la şcoală.' – 24,2%; 'Tocmai am plecat la şcoală.' – 5,7%; 'Deja am plecat la şcoală.' – 1,9%. Cei mai mulți dintre respondenți au ales să înlocuiască deicticul *acuşi* cu *acum* şi să păstreze perfectul compus. Acest lucru demonstrează că *acum*, spre deosebire de *acuşi*, poate suporta prezența verbului la trecut, desemnând un moment care a avut loc cu foarte puțin timp în urmă sau chiar în momentul vorbirii. Unii vorbitori au simțit nevoia să schimbe şi timpul verbal (din perfect compus în prezent), fapt ce arată actualitatea. Un număr mare de reformulări au presupus înlocuirea adverbului *acum* cu *acuşi* sau *acuş*, schimbare însoțită şi de modificarea timpului verbal: unii în prezent, alții în viitor. Au existat şi câteva reformulări cu adverbele *tocmai* şi *deja*, dar care nu au presupus înlăturarea perfectului compus, apropiindu-se semantic de varianta în care *acuşi* este înlocuit cu *acum*.

În final, respondenților li s-a cerut să aleagă un adverb care să se potrivească în contextul: *A: Dă-mi cartea de pe masă. B: Ți-o dau _____. Stai să termin de citit.* şi să explice alegerea făcută. Chestionarul a permis alegerea mai multor variante. Rezultatele sunt următoarele: 33 respondenți au ales adverbul *acuşi*, 16 au ales *acuşica*, 22 – *acuş* şi 7 – *acuşa*, ceea ce înseamnă că au fost înregistrate 78 de răspunsuri care conțin variante ale adverbului *acuş*, spre deosebire de numai 17 răspunsuri cu variante ale adverbului *acum*.

Motivația acestor alegeri este foarte asemănătoare cu explicațiile oferite şi la celelalte întrebări: 'Adică am să i-o dau când termin de citit, nu în momentul în care mi-o cere', 'voi face acțiunea în viitorul apropiat, după ce termin de citit',

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

‘Mai durează ceva timp până termin de citit şi îi spun ***acuşi***, adică în viitorul apropiat’, ‘Am ales ***acuş*** deoarece cartea va fi dată după ce o va termina de citit. Exprimă faptul că acțiunea se va petrece nu acum, ci după ce va termina’, ‘***Acuşi*** cu sensul de *ți-o voi da peste câteva minute*’, ‘*Stai sa termin de citit.* prezintă o amânare a întâmplării acțiunii, ceea ce înseamnă că nu poate spune *acum*, ci ***acuşi***, ***imediat***’.

5. *ACUŞ*, ADICĂ *MAI TÂRZIU*, DAR CÂT DE TÂRZIU?

Cu certitudine, *acuş* nu se referă întotdeauna la acelaşi moment, ci acesta diferă de la un vorbitor la altul sau de la o situație la alta. Pornind de la ceea ce s-a demonstrat anterior, faptul că *acuş* trimite la ceva ce va avea loc *mai târziu*, voi încerca să identific şi *cât de târziu* poate însemna acest adverb.

În cele mai multe contexte, *acuş* se referă la un moment care urmează să aibă loc imediat după rostirea respectivei fraze. Intervalul de timp care va trece de la încheierea enunțului şi până la realizarea celor spuse nu ar trebui să depăşească 5 minute. În exemplele de la (6), emițătorul îi promite receptorului o anumită pedeapsă, uneori folosind un ton ironic (*ți-oi da o mojică*, *ți-oi arăta pe dracu*, *intru-n păcat*, *iau varga*, *te căptuşeşte*, *vă judec*, *am să te vâr în groazele morții*). Cu excepția exemplului (6k), în care amenințarea vizează o acțiune ce nu se poate realiza în doar câteva minute (*te însor*), toate ocurențele adverbelor *acuş* şi *acuşi* de la exemplul (6) pot fi înlocuite cu *acum* fără a avea loc o schimbare de sens. În aceste exemple, *acuş* şi *acuşi* sunt folosite cu sensul de ‘imediat’, ‘îndată’, ‘fără amânare’, ‘fără întârziere’.

În exemplul (7a), personajul oferă o explicație suplimentară care demonstrează că, folosind deicticul *acuşi*, se referă la un moment imediat: *cât ai bate din palme*. Trimiterea la un eveniment ce se va desfăşura în următoarele câteva minute se observă şi exemplele (7c–f), (8b–i). În unele contexte, *acuş* poate sugera trecerea unui interval mai mare de timp: în exemplul (3) – 40 de minute, în exemplele (7g–k), se deduce că evenimentele la care se face referire (*se face ziuă*) vor avea loc peste câteva ore (de seara/noaptea până dimineața), timp în care personajele îşi propun să doarmă.

Se observă, aşadar, că momentul la care se referă un vorbitor din Moldova, atunci când întrebuințează adverbul *acuş*, are loc într-un viitor destul de apropiat, însă nu se poate stabili exact când fără a lua în considerare contextul. Până acum, s-a luat în calcul faptul că situațiile prezentate trimiteau la evenimente ce vor avea loc fie în următoarele minute sau în următoarele ore, fie până a doua zi, însă în exemplul (5), intervalul de timp care urmează să treacă până la realizarea respectivului eveniment (naşterea) este mult mai lung. S-ar putea afirma că acest exemplu este izolat, utilizarea adverbului *acuş* în acest context fiind întâmplătoare şi depinzând numai de alegerea vorbitorului. Aşa cum am afirmat şi mai sus, *acuş* poate fi considerat şi un conector ce introduce o explicație: *vă sunt modele* ***întrucât***

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

naşa va naşte. De asemenea, este posibil ca emițătorul să încerce, prin utilizarea acestui adverb, să inducă o trecere rapidă a timpului, sugerând astfel să se grăbească în a urma exemplul naşilor.

După cum au explicat şi respondenții chestionarului, *acuş* poate sugera şi imposibilitatea emițătorului de a realiza o activitate chiar în acel moment, simțind, aşadar, nevoia să o amâne: 'Acum mă relaxez aşa că acuşi am să-ți trimit documentul', 'Când spun unui prieten *îți trimit acuş mail cu informațiile* sugerez faptul că nu pot în momentul respectiv (acum) să fac acest lucru, ci în viitorul apropiat (peste câteva minute, până diseară, etc.)', 'Voi face acțiunea în viitorul apropiat, după ce termin de citit', '*Stai sa termin de citit.* prezintă o amânare a întâmplării acțiunii, ceea ce înseamnă că nu poate spune *acum*, ci *acuşi*, *imediat*'. În schimb, 'Adverbul *acum* nu suportă întârzierea', 'Nu poți spune că ajungi acum dacă ajungi peste o oră'.

6. CONCLUZII

S-a încercat ca, prin intermediul acestei analize, să se clarifice în ce măsură sensul lui *acuşi* este acelaşi cu sensul lui *acum* sau al lui *mai târziu*, atunci când este folosit de către moldoveni. Nu se poate oferi o definiție clară a acestor adverbe (*acuş*, *acuşi*, *acuşa*, *acuşica*), nici din punct de vedere semantic, nici din perspectiva pragmaticii. Cauzele şi consecințele utilizărilor deictice sunt destul de clare, însă primirea unor funcții discursive diferă de la un context la altul.

Din perspectiva modalității prin care deicticele realizează ancorarea enunțului în contextul situațional, *acuşi* nu este expresie deictică relațională, aşa cum este *acum.* Este însă intrinsec referențial, evocând un moment determinabil. La fel ca pentru *acum*, şi pentru *acuşi* această evocare nu este făcută în mod clar, dezambiguizarea fiind realizată, aşa cum s-a observat, prin explicații date pe cale verbală.

Corpusul ales oferă contexte diverse în care s-au putut da interpretări pragmatice adverbului cercetat, având ocazia să vorbim despre un fenomen de pragmaticalizare. *Acuşi* este mult mai des folosit în zona de nord a țării şi reprezintă un element specific oralității. Toate secvențele au fost selectate fie din piese de teatru ale scriitorilor moldoveni, fie din conversațiile unor persoane din Moldova sau din apropierea ei. S-a dorit şi cercetarea contextelor în care apare adverbul *acuş* în texte de limbă română veche, însă nu au fost găsite astfel de forme. De asemenea, a fost verificată prezența acestor adverbe şi în textele dialectale din Moldova. Singura formă identificată este: „***Amuş*** am gătit di strâs" (TD 1943: 170).

Meritul aplicării un chestionar on-line vorbitorilor din Moldova este acela de a demonstra că adverbul *acuş* şi variantele sale sunt folosite în nordul țării cu sensul de 'mai târziu', 'îndată', 'imediat'. Respondenții au oferit explicații clare

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

care au ajutat la verificarea ipotezei inițiale. Aşadar, se poate vorbi despre un proces de specializare a sensului acestui adverb pe teritoriul Moldovei.

În final, am încercat să răspund la următoarele întrebări: *Ştiind că, în Moldova,* ***acuş, acuşi*** *şi* ***acuşica*** *presupun trecerea unui interval de timp până la realizarea activității respective, care este momentul exact la care acestea trimit*?, *Cât este de îndepărtat față de momentul rostirii?*. Interesant şi, în acelaşi timp, ambiguu este faptul că nu se poate oferi un singur răspuns. Ancorajul temporal depinde de context şi de felul în care vorbitorii sunt obişnuiți să folosească acest adverb.

SURSE

ADC: Ion Creangă, „Amintiri din copilărie", în Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, Bucureşti-Chişinău, Litera Internațional, 2002, p. 161–236.

BC: Vasile Alecsandri, „Boierii şi Ciocoii", în Vasile Alecsandri, *Opere complete* IV. *Teatru* IV, Bucureşti, Minerva, 1907, p. 203–312.

CI: Vasile Alecsandri, „Chirița în Iaşi", textele reproduse după: Vasile Alecsandri, *Opere,* vol. V şi VI, *Teatru*, Editura Minerva, Bucureşti, 1977 şi, respectiv, 1979; Bucureşti, Litera, 1997.

CLRVN: Luminița Hoarță Cărăuşu (coord.), *Corpus de limbă română vorbită actuală nedialectală*, Iaşi, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", 2013.

CN: Vasile Alecsandri, *Cetatea Neamțului*, Cernăuți, Societatea tipografică Bucovineană, 1902.

DP: Ion Creangă, „Dănilă Prepeleac", în Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, Bucureşti-Chişinău, Litera Internațional, 2002, p. 33–45.

FB: Vasile Alecsandri, *Fântâna Blanduziei*, Bucureşti, Editura librăriei SOCEC & Comp, 1907.

IP: Ion Creangă, „Ivan Turbincă", în Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, Bucureşti-Chişinău, Litera Internațional, 2002, p. 145–160.

LS: Vasile Alecsandri, „Lipitorile satului", în Vasile Alecsandri, *Opere complete*,vol. IV. *Teatru*, Bucureşti, Minerva, 1907, p. 132–202.

MNC: Ion Creangă, „Moş Nichifor Coțcariul", în Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, Bucureşti-Chişinău, Litera Internațional, 2002, p. 242–260.

PHA: Ion Creangă, „Povestea lui Harap-Alb", în Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, Bucureşti-Chişinău, Litera Internațional, 2002, p. 85–137.

PSP: Ion Creangă, „Povestea lui Stan Pățitul", în Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, Bucureşti-Chişinău, Litera Internațional, 2002, p. 62–84.

RUS: Vasile Alecsandri, „*Rusaliile. Vodevil într-un act*", în Vasile Alecsandri, *Chirița în Iaşi sau două fete şi o neneacă*, Bucureşti, Editura Litera, 2011, p. 10–35.

SR: Vasile Alecsandri, „Sgârcitul risipitor", în Vasile Alecsandri, *Opere complete* IV. *Teatru* IV, Bucureşti, Minerva, 1907, p. 1–90.

STN: Ion Creangă, „Soacra cu trei nurori", în Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*, Bucureşti-Chişinău, Litera Internațional, 2002, p. 11−18.

TD: Emil Petrovici, *Texte dialectale*, Sibiu, 1943.

Surse on-line:

- www.ralucahritcu.ro

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)

BIBLIOGRAFIE

Ciompec, Georgeta, 1985, *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie şi diacronie*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică.

Dicţionarul limbii române, 2010, Tomul I, A–B, Editura Academiei Române.

Dumistrăcel, Stelian (coord.), 1987, *Noul Atlas lingvistic al României. Moldova şi Bucovina*, Bucureşti, Editura Academiei, vol. I.

Irimia, Dumitru, 1987, *Structura gramaticală a limbii române. Numele şi pronumele. Adverbul*, Iaşi, Editura Junimii, 1987.

Micul dicţionar academic, 2001, vol. I, literele A–C, Editura Univers Enciclopedic, Bucureşti.

Mondada, Lorenza, 2015, „Social Interaction", în K. Jungbluth, F. Da Milano(coord.), *Manual of Deixis in Romance Languages*, vol. 6, Berlin, Walter de Gruyter, p. 665–666.

Rusu, Valeriu (coord.), 1984, *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc.

Stavinschi, Alexandra Corina, 2015, „Romanian", înK. Jungbluth, F. Da Milano (coord.), *Manual of Deixis in Romance Languages*, vol. 6, Berlin, Walter de Gruyter, p. 17–46.

Zafiu, Rodica, 2008, „Gramaticalizare şi pragmaticalizare", în G. Pană Dindelegan (coord.), *Actele celui de al 7-lea Colocviu al Catedrei de limba română (7–8 decembrie 2007)*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 187–194.

Zafiu, Rodica, 2009, „Evoluţia adverbelor de timp *atunci*, *acum*, *apoi* către statutul de mărci discursive", în R. Zafiu, G. Stoica, M. N. Constantinescu (ed.), *Limba română. Teme actuale. Actele celui de-al 8-lea Colocviu al Catedrei de limba română*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti, p. 779–793.

SPECIALIZATION AND PRAGMATICALIZATION OF TEMPORAL DEICTIC *ACUŞI*. ASPECTS OF ITS USE IN MOLDOVA

Abstract

This paper analyzes the meaning of temporal adverb *acuşi* '~now' (and its variants: *acuş*, *acuşica* or *acuşa*) in the Moldovan subdialect. In many situations, this adverb is used in the same contexts as *acum*'now', but there seem to be some differences when it is used by a speaker from the north of Romania: the meaning of *acuşi* is 'later' or 'immediately'. Toverify this hypothesis, I have put together an inventory of the occurrences of these forms in literary texts and in the language spoken in the area. Furthermore, the paper also contains the results of an online questionnaire applied to Moldovan speakers. The conclusion is that this adverb maintains its deictic function (with the meaning 'immediately' in Moldova) but, from a pragmatic perspective, it can be considered a continuative marker.

BDD-A32481 © 2020 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-27 03:13:50 UTC)